

Викладач кафедри фізичного виховання Твердохліб Ж.О..
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Можливості посилення взаємодії фізичної культури з культурою духовною

Однією з першорядних проблем нашого буття є питання здоров'я нації. Україна потребує міцних тілом і духом громадян, здатних свідомо примножувати потенціал держави, успішно самореалізовувати свої природні і набуті фізичні та духовні здібності й потенціал, активно розвивати їх.

В переліку ключових компетентностей випускника сучасної школи, визначених українськими педагогами, здоров'язберігаюча компетентність поставлена в один ряд з умінням самостійно вчитись, громадянською, загальнокультурною, підприємницькою, соціальною компетентностями та уміннями інформаційно - комп'ютерного спрямування.

Ця компетентність включає в себе ряд знань, умінь та навичок, що забезпечують фізичне, соціальне і психічне здоров'я особи, постійне бажання вдосконалювати та покращувати ці види здоров'я.

Без взаємодії в соціумі фізичної культури із культурою духовною формування такої компетентності у підростаючих поколінь залишиться тільки гарним гаслом, Складові частини відомої тріади – «духовне багатство», «моральна чистота» і «фізична досконалість» - як атрибути гармонійно розвиненої, суспільно активної особистості перебувають між собою у нерозривному взаємозв'язку, який проявляється у впливі фізичної культури на культуру духовну.

Активна життєва позиція передбачає свідоме ставлення до суспільного обов'язку, єдність слова і діла як щоденну норму поведінки, вимагає проявів мужності в боротьбі за утвердження добра і подолання морального зла.

Відомо, що чим міцніші переконання, тим вірогідніша їх відповідність вчинкам. Але для того щоб діяти, інколи недостатньо навіть твердих переконань – потрібні ще наполегливість, рішучість, самовладання і воля. У найвідоміших творах давньоруської літератури, таких, як «Слово про Ігорів похід», можна знайти звеличення мужності, сили волі, відваги. У тлумачному словнику XV ст. (1431 р.) поняття «доблесть» подається як «кріпость», «мужність», тобто як сукупність фізичних і моральних якостей людини.

Формуванню цих якостей активно сприяють цілеспрямовані фізкультурно – спортивні захоплення.

Заняття будь – яким видом спорту вимагають постійного вдосконалення і, таким чином, змушують переборювати труднощі, формуючи працелюбність, наполегливість. Вони немислимі без максимальних фізичних і психічних напружень, інтенсивних вольових зусиль, а значить, виховують цілеспрямованість, самовладання, волю.

« Неможливо виховувати мужню людину, якщо не поставити її в такі умови, коли вона могла б виявити мужність» - писав А.С. Макаренко. Важко з цим не погодитись. Заняття спортом в числі небагатьох інших видів діяльності, які постійно створюють саме такі умови.

Необхідною моральною основою підготовки людини до участі в суспільному трудовому процесі виступають такі якості, як працелюбність, чесність, добросовісність, почуття відповідальності, самодисципліни. Спорт активно допомагає вихованню цих якостей.

У наш час багато тренерів, викладачів фізичної культури вважають недоцільним ставити за мету формування почуття колективізму у своїх вихованців, сприймаючи це як архаїзм радянської системи виховання. Подібна позиція особливо стійка у спорті високих досягнень (за виключенням командних видів спорту). Така думка є хибною. Голландський вчений Геєрт Хофстеде, який дослідив типологію корпоративних культур різних країн, виділив окрему колективістську культуру організації роботи компаній, яка суттєво відрізняється від індивідуалістичної культури

організації праці. Такій культурі притаманні сильний вплив колективу на самопочуття працівника, очікування працівником участі компанії у вирішенні його особистих справ (допомога у придбанні житла, автомобіля, влаштуванні дітей і т.і.), захисті особистих інтересів, почуття обов'язку і лояльність співробітників, бажання підвищення по службі тільки в даній організації, згуртованість колективу, застосування керівництвом, традиційних форм стимулювання праці.

В процесі активного розвитку капіталізації трудових відносин в нашому суспільстві, все більша кількість великих торгових, будівельних, промислових компаній обирають колективістську культуру організації праці персоналу. Без сформованих рис колективізму, особистість постійно відчуватиме дискомфорт в такому середовищі.

Тренування, уроки фізичної культури, спортивні змагання, шкільні спортивні свята можуть і повинні сприяти формуванню колективізму тому, що саме в них реалізується потреба особи у спілкуванні з іншими людьми, близькими за інтересом і родом занять в стані емоційного підйому, ризикованості і невимушеності. В таких умовах міцніють почуття дружби, взаємовиручки, взаємної відповідальності.

Беззаперечно, спорт – допоміжний засіб у формуванні людини. Якщо спортивні захоплення перетворюються в самоціль, тоді можливі, як доводить практика, негативні наслідки.

Не варто розуміти в прямому значенні лозунг «В здоровому тілі – здоровий дух». На жаль, маємо приклади вчинення спортсменами зі світовим ім'ям кримінальних злочинів. З іншого боку, захоплюємося силою волі і досягненнями наших паралімпійців таких як Ганна Єлісаветська, Олександра Кононова та багатьох інших.

Діяльність у галузі фізичної культури має і матеріальні, і духовні форми виразу. Впливаючи на біологічну сферу людини комплексом засобів і методів, фізична культура неминує впливає на інтелектуальну, емоційну, духовну сфери особистості в силу єдності та взаємообумовленості

функціонування матеріального і духовного в людині. З матеріальною культурою фізична культура пов'язана процесом рухової діяльності, яка є її головним змістом, що матеріалізується у фізичних якостях людини. Крім того, вона спирається на матеріальну базу (спортивні прилади, інвентар, майданчики, зали, палаци та ін.).

Ще в середині ХХ ст., наш співвітчизник В.О. Сухомлинський сміливо ввів у педагогічний обіг феномен «культура». Достатньо хоча б побічно ознайомитися з назвами й змістом його наукових праць, адресованих насамперед учителям і батькам, і ми зустрінемося з вишукано струнким ланцюжком культурологічного тезаурусу в педагогіці, як-от: фізична культура, технічна культура, інтелектуальна культура, морально-духовна культура, культура праці, культура почуттів, культура мислення, культура сприймання, культура відчуттів, культура волі та ін.

Культурно-пізнавальне середовище вчений організував з метою інтелектуально-творчого й фізичного розвитку учнів, засвоєння ними культурно-сенсорних еталонів, а саме: культури відчуттів, сприймань, мислення, почуттів, волі, тобто психологічної й фізичної культури. «Як важливо, - зазначав Василь Олександрович, щоб перші наукові істини дитина пізнавала в навколишньому світі, щоб джерелом думки була краса й невичерпна складність природних явищ, щоб дитину поступово вводили у світ суспільних відносин, праці».

Вчений обурювався, чому школа не дає ніяких знань учням про людину, того специфічного, «що підносить її над світом живого: про людську психіку, мислення свідомість, емоційну, естетичну, вольову і творчу сфери духовного життя».

Сучасна школа покликана виправити недоліки минулого. На жаль, є ще багато шкільних вчителів, які зводять викладання фізичної культури тільки до формування рухових навичок, розвитку сили і спритності школярів, ігноруючи вимоги програми щодо проведення теоретичних занять. А саме на таких уроках діти мають дізнаватись про особливості людського організму,

вчитись самостійно контролювати і визначати безпечне навантаження для власного тіла, знайомитись з основами спортивної філософії, етики та естетики, правилами страхування на спортивних снарядах, тощо.

Шкільні спортивні змагання, спортивні вечори часто будуються за схемою: оголошення змагань – змагання чи естафети – оголошення та нагородження переможців. Організатори нехтують комунікативною, етичною, трансляційною, пізнавальною та консолідаційною функціями культури. Не дивно, що після таких заходів діти перебувають у стані прихованої чи навіть відкритої ворожості до суддів, переможців змагань або до членів своєї команди, які допустили помилку. Школярі нічого нового не дізнались, не зробили правильних висновків для себе. Беззаперечною лишається тільки радість руху та перемоги.

Практика фізичної культури і спорту гостро потребує нових наукових розробок проблеми морального виховання фізкультурників і спортсменів. Реформування освіти диктує необхідність корінного перегляду навчальних програм і планів вузів фізичної культури і факультетів фізичного виховання для того, щоб із стін цих навчальних закладів виходили не безпорадні як вихователі спеціалісти, а люди, добре озброєні теоретично і практично, здатні виховувати молодь як шляхом переконання, так і особистим прикладом.

Література:

1. Андрущенко В., Михальченко М. Сучасна соціальна філософія. — К., 1996. - 368 с.
2. Сухомлинський В.О. Вибр. твори: У 5 т. - К.: Рад. шк., 1976-1978.
3. Каган М.С. Мир общения: Проблема межсубъективных отношений. - М.: Политиздат.
4. Ребенок в мире культуры / Под ред. Р.М. Чумичевой. - Ставрополь, 1998.
5. Шаталов А.Т. Принципы взаимодействия социального и биологического в развитии детей и подростков. В кн. Соотношение биологического и социального в развитии человека. М. Медицина. 1974. с. 159 – 162